

بسمه تعالی

عنوان طرح:

بررسی عدالت در سلامت با ارزیابی دسترسی شهروندان به مراکز بهداشتی - درمانی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) (مطالعه موردی شهر کرمانشاه)

سهیلا رشادت

، شهرام سعیدی

دسترسی یکسان به خدمات بهداشتی - درمانی همواره مورد توجه سیاستگذاران حوزه سلامت در کشورهای مختلف جهان بوده است. زیرا در حقیقت دسترسی مطلوب به خدمات بهداشتی و درمانی برای همه مناطق و نواحی در سطح شهرها، یعنی فراهم کردن خدمات درست، در زمان درست و در مکان درست، البته باید ارتباط مثبتی بین فراهم بودن خدمات بهداشتی - درمانی و برخورداری از خدمات نیز وجود داشته باشد، به همین جهت سیاست‌های تخصیص منابع بهداشتی - درمانی در دسترسی مصرف‌کنندگان از خدمات و نیز برقراری عدالت در دستیابی به خدمات نقش مهم و مثبتی دارد. در منابع دسترسی را از ابعاد مختلف، چون اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و فضایی را مورد پژوهش قرار داده‌اند، در این مطالعه جنبه فضایی بالقوه دسترسی مورد مطالعه قرار گرفته است. در دهه‌های اخیر شهر کرمانشاه نیز همانند دیگر شهرهای کشور، با عواملی همچون مهاجرت‌های شدید روستا به شهر و پیوستن روستاهای اطراف شهر به محدوده شهر و رواج حاشیه‌نشینی مواجه بوده است، به نظر می‌رسد عمده‌ترین اثری که این روند در پی داشته، در هم‌ریزی و نارسایی نظام توزیع خدمات بوده و سبب شده است که توزیع و پراکندگی متعادل بین کاربری‌های خدمات عمومی از جمله مراکز بهداشتی - درمانی و دسترسی شهروندان به این گونه خدمات با مشکلات همراه باشد. در همین رابطه پژوهش حاضر به بررسی عدالت در سلامت با ارزیابی دسترسی فضایی شهروندان به مراکز بهداشتی - درمانی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) در شهر کرمانشاه طی بازه زمانی یک ساله (1390) پرداخته است. این پروژه تحقیقاتی با کد 92443 مصوب مرکز تحقیقات توسعه و ارتقاء سلامت (مرکز SDH) و شورای پژوهشی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه در سال 1393 انجام پذیرفت. روش پژوهش توصیفی - تحلیلی است، داده‌ها شامل مراکز بهداشتی - درمانی موجود و اطلاعات جمعیتی بلوک‌های آماری سال 1390 شهر کرمانشاه می‌باشد. با استفاده از قابلیت تحلیل همسایگی و هم‌پوشانی در نرم‌افزار ArcGIS، تعداد جمعیت، خانوار دارای دسترسی و فاقد دسترسی به مراکز بهداشتی - درمانی و مساحت بلوک‌های تحت پوشش مراکز بهداشتی به تفکیک اسامی درمانگاه محاسبه شد. براساس استانداردهای تعریف شده شعاع دسترسی برای مراکز بهداشتی - درمانی 650-750 متر می‌باشد و براساس معیارهای عمومی تراکم زیاد برای شهرها حدود 150 نفر تعریف شده و جمعیت سرویس دهنده برای هر مرکز بهداشتی - درمانی بین 2000-4000 خانوار تعریف شده است. براساس یافته‌های این پژوهش از کل خانوارهای شهر کرمانشاه 132871 خانوار (54/84 درصد) فاقد دسترسی به مراکز بهداشتی - درمانی هستند و این در حالی است که تعداد 109440 خانوار دارای دسترسی (45/16 درصد) بودند، 35009 خانوار (32 درصد)

دارای دسترسی به 2 و 3 مرکز بهداشتی- درمانی می‌باشند همچنین 475128 نفر (55/80 درصد) فاقد دسترسی به مراکز بهداشتی- درمانی هستند. این یافته‌ها حاکی از آن است که توزیع فضایی مراکز بهداشتی- درمانی در سطح شهر کرمانشاه در ارتباط با شعاع عملکردی، به صورت نامتعادلی توزیع یافته است که بخش عمده‌ای از ساکنان شهر کرمانشاه خارج از محدوده شعاع عملکردی واقع گردیده‌اند به گونه‌ای که در برخی از بخش‌های شهری خصوصاً بخش مرکزی، تراکم و تمرکز این خدمات به چشم می‌خورد طوری که حدود 10/69 درصد مساحت بلوک‌های تحت پوشش مراکز بهداشتی از هم‌پوشانی برخوردارند. در این پژوهش مشاهده شد که بخش‌های غربی و جنوب غربی شهر، فاقد پوشش مراکز بهداشتی- درمانی هستند و برعکس ساکنان مرکز شهر، از سطح دستیابی بالایی برخوردار بوده و با فاصله گرفتن از مرکز شهر دستیابی به خدمات نیز کمتر شده است. لذا به واسطه نابرابری‌های فضایی در سطح شهر، شهروندان دسترسی یکسانی به مراکز بهداشتی- درمانی ندارند که گویای عدم وجود فرصت برابر برای شهروندان در دسترسی به مراکز بهداشتی- درمانی در شهر کرمانشاه می‌باشد. لذا استفاده از تکنیک‌های کارآمد در راستای اتخاذ تصمیم‌های مدیریتی اصولی برای اصلاح وضعیت موجود از جمله استفاده از نرم‌افزار GIS تا حدود زیادی این مسأله را مرتفع خواهد نمود.

با شناخت وضعیت عدالت در سلامت در شهر کرمانشاه می‌توان برنامه‌ریزی‌های آتی را برای بخش‌های که از کمترین امکانات خدمات سلامت برخوردار هستند اجراء کرد. با توجه به نتایج پژوهش می‌توان به بخش‌هایی که فاقد دسترسی هستند خدمات رسانی کرد. از اصلی‌ترین استفاده‌کنندگان نتایج این پژوهش واحد طرح و گسترش مرکز بهداشت شهرستان کرمانشاه، اداره کل بهزیستی کرمانشاه، واحد مدیریت عمرانی معاونت توسعه و مدیریت منابع دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه، شهرداری مناطق شهری کرمانشاه، اداره راه و شهرسازی استان کرمانشاه، اداره کل آمار و اطلاعات استانداری، اداره کل بیمه، فرمانداری شهر کرمانشاه، گروه طرح و گسترش معاونت محترم بهداشتی دانشگاه علوم پزشکی کرمانشاه می‌باشند، همچنین با آگاهی رساندن در مورد وضعیت دسترسی به خدمات سلامت در رسانه‌ها می‌توان یک بستر مناسب برای حضور و مشارکت شهروندان و تمایل همه دستگاه‌های مربوطه به شرکت در این گونه فعالیتها را فراهم ساخت.

نتایج حاصل از این پژوهش به صورت مقاله در مجله «دانشگاه علوم پزشکی مازندران» در سال 1393 تحت عنوان «بررسی عدالت در سلامت با ارزیابی دسترسی شهروندان به مراکز بهداشتی- درمانی با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی (GIS) (مطالعه موردی شهر کرمانشاه)» چاپ گردید. جهت اطلاعات بیشتر می‌توان به سایت: